

Магистрант 2 курс Есмағанбетов Б., Затов Қ.
Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті, Алматы
bakemuslim@mail.ru

Ерікті христиандық тұрғыдан түсіну ерекшеліктері

Ерік мәселесі христиан діні ілімінде маңызды болып табылады. «Андреев Г.Л. жазғандай, адамның жеке басының қандай да бір көріністері христиан философиясы мен теологиясында қарастырылып, зерттелсе де, олардың моральдық бағасы адамның өзін-өзі тану еркіндігі жағдайында ғана мүмкін болады». Адамгершілік тұрғысынан адамның тұрмысын түсіндірумен қатар, әлемде адам тағдырының және бірінші адамның құлау шешімінің ерікпен байланысы бар. Сондай-ақ ерік тақырыбы адамдарды құтқару және құрметтеу туралышіркеу оқуларында ашық айтылады. Себебі ерік құтқару немесе өлу таңдау еркіндігі болып табылады, сондықтан христиан дініндегі ерік тақырыбы күнә және өкініш тақырыбымен тығыз байланысты. Адамның осы еркіндігіне ешкім үстемдік етпейді: Құдай еркін және қалағынын істейді, дәл сол сияқты сенде еркінсің. Сондықтан біздің табиғатымыз жақсылыққа, зұлымдыққа, құдайдың рақымына және күшке қарсы болуға жарамды». Адам жаратылысы туралы Библия кітабындағы әңгіменің ерекшелігі - әлемнің барлық жаратылысы ішінде тек адам ғана құдайдың бейнесіне және соған ұқсас болып жаратылған.

Бұл адамның ішіндегі екі жақтылықты, яғни материалдық және рухани екі әлемге тиесілі екенін алдын ала анықтады. Адамдардың іс-қимылдары еркін немесе еркін емес болғандықтан жасалып жатқан жоқ (олардың бәрі қажеттілік бойынша жасалып жатыр және жасалуы мүмкін), шүбәсіз бізге арналған сөзсіз қажеттілік барлық жағдайда өз еркімен немесе қысыммен ба қалай орындалатынымен ғана ерекшеленеді. Тағдыр өз еркімен және уайымсыз оған мойынсұнған адамды «алып жүреді», ақылға қонымсыз немесе немқұрайлы қарсылық білдіретін адамды «күштеп тартады»,

«сүйрейді». Данышпан ақыл-ойының арқасында табиғатпен етене өмір сүруге тырысады. Сана мен адамгершілік құмарлыққа үстемдік ету және тұрақты түрде адамгершілікті тәрбиелеумен қатар жүреді.

Адам жаратылысы туралы інжіл тарихының ерекшелігі барлық жаратылған әлемнің адамның тек Құдайдың бейнесі мен ұқсастықтарында жаратылғаны болып табылады. Бұл адамға терең дуализмді, оның екі әлемге бірден: материал мен рухани тиесілігін алдын ала анықтады.

Ғылыми әдебиетте ерік еркіндігі проблемасын христиан дәуірінің басымен байланыстыратыны түсінікті, өйткені, еркіндік адамды тұлға ретінде сипаттайды, ал жеке тұлға санатын дамыту - христиан философиясының еңбегі. Алғаш рет христиандық сана-сезім адамның еркіндігіндегі зұлымдық пен жақсылықтың себебін көре алатын, әлемнің қалған бөлігінен айырмашылығын, өзінің әрекетінің жалғыз себебі өзінде екенін мойындайтын адам ретінде жеке тұлғаны біртұтас ақыл-ой мен сезімдер, жақсы ұмтылыстар мен қаскөй себептер ретінде түсінуге мүмкіндік берді. Алайда, біздің ойымызша жігер еркіндігі проблемасын зерттеуді антикалық дәуірден бастау керек, өйткені адамның ортағасырлық түсінігі және оның жігер еркіндігі түсінігі жетілдірілген деп саналады, яғни жеке бас және жігер еркіндігі туралы түсінік әлдеқайда ерте туған.

Адамда құдай кейпімен бірге жан өлместігі де байланысқан. Христиан дініне сәйкес адамның денесі жексенбі күнге дейін уақытша өлсе де, жаны өлмейді. Адамның құдайға тән бейнесі –ақыл- ойы. Адамның құдайға тән бейнесі мен ұқсастығы адамның психофизикалық қасиеттерінің жиынтығы емес, ол тек дін жолындағы адамдарға ғана ашылады.

Осылайша, еріктің негізгі проблемасы адам ерігінің құдай ерігімен арақатынасы туралы мәселе: «Адамның әрбір әрекеті (ісі) мақсатқа сай бағаланады, ол біздің іс-әрекеттеріміздің, олардың қасиеттерінің сапасын анықтайды». Соңғы мақсаттардың ішінен таңдау туралы ойлана келе, ең жақсы мақсат, яғни шынайы және бақытты болу үшін құдайдың еркін орындаудан басқа бақыт таппаймыз.

Алайда, Құдай мен адам ерігі арақатынасы туралы мәселеде келесі карама қайшылықтар туындайды: Құдай адам оның құлы болғанын қалайды және Құлдай адам оның құлы болмағанын қалайды, бірақ сүйген құлы болса дейді (салыстырыңыз.:Еф.5,1), ұлы (салыстырыңыз.:Мф.5,45), досы (салыстырыңыз.:Ин.15,14). Құдай адамның өзіне толықтай сенім артып, оған мойынсұнуын қалайды, тек өзіне ғана: Мен сенің Құдайыңмын; Жаратқан Иеңмін; Менен басқа тәңірлерің болмайды (Втор.5,6).

Сонымен бірге, Құдай адамға соңғы демі қалғанша жақсылық пен жамандықты таңдау еркіндігін береді. Құдайға құлшылық еткен адамды «жақсылық автоматына» айналдырмайды, адамда әрдайым шығармашылық таңдау мен шешім қабылдау еркіндігі болады. Бұл жерде белгілі бір қауіп бар: тіпті кемелдіктің шегіне жететін адал адамдар да еріксіздіктің азғырылуынан - құлаудан және ұлылардың құлауынан сақтандырылмаған. Бұл бір жағынан.

Ал, екінші жағынан, Христос былай деген: ақиқатқа ұмтылыңыз, ақиқат сізді еркін болуға үйретеді (Ин.8,32). Ақиқат адамға еркіндік сыйлайды, бірақ оны жоймайды. Жақсылық еркіндігі – бұл еркіндікке қол сұғу емес (Фихте), оның еркіндіктің ең жоғарғы сатысы. Адам ақиқатқа қаншалықты жүгінсе, соншалықты еркін өмір сүреді. Себебі, Иеміздің Рухы бар жерде, еркіндік бар (2 Құран.3,17). Жаратқан Ие өз шәкірттеріне: «Мен сендерді құлдар деп атамаймын, өйткені құл өз иесінің не істегенін білмейді; бірақ сендерді достарым деп атадым, өйткені әкемнен естігенімнің бәрін сендерге айттым» - деді (Ин.15,15). Адам Құдайдың еркіне бағыну және оның өсиеттерін орындау арқылы Құдайдан алған еркіндік сыйын дамытуы керек еді. «Еркіндік дегеніміз - пайдалы және қажетті істі ақылмен таңдау мүмкіндігі; бұл адамның күнәға құлшылық етпеу және Құдайдың ақиқатының аясында жақсы таңдау жасау қабілеті. Жанның ерік еркіндігі арқасында оның белсенділігі жақсылыққа, сондай-ақ жамандыққа бағытталуы мүмкін»-дейді архимандрит Иоанн (Крестьянкин).¹

Платон архимандриттің айтуынша: «Жақсылық пен жамандықты

таңдау мүмкіндігі» адамның жұмақтағы өмірі Тәңірдің сыйы емес адамның өз еңбегі болу керек».² Адам Құдайдың еркіне бағыну және өсиеттерін орындау арқылы одан алған сый-құрметті дамытуы керек.

Ұлы әулие Антонияның ойынша, адам жүрегіндегі ерік еркіндігінің үш түрі болады: шайтаннан еркін болу (күнәлі болу нәтижесінде пайда болған); адамнан еркін болу (өз еркімен); Құдайдан еркін болу.

Осылайша, христиандықтар адамды өз еркі және іс-әрекеттерімен басқара алатын және тиісенше ол үшін Жаратқанның ақиқаты алдында жауапты болатын моральдық тұрғыдан еркін деп таниды. Осындай ерік адамға берілген Жаратқанның сыйы болып табылады, ол механикалық мойынсұнуын емес, еркін сүйіспеншілікпен мойынсұнушылық.

Біздің ойымызша Христиан дініндегі ерік мәселесі негізгі үш позициядан қарастырылуы мүмкін: 1) Құдайдың ерігі; 2) Құдай адамның ерігі; 3) Құдай жаратқан адамның ерігі.

¹Крестьянкин И. О душе. - СПб.: Амфора, 2001. 23-б.

²Архимандрит Платон. Православное нравственное богословие. — Сергиев Посад, Свято - Троицкая Сергиева Лавра, 1994. 111-б.